1904. 3454.

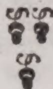
De Derde Afzending
Van de, in het
RYK DER DOODEN
Gehoudene t'Samenſpraak tuſſchen den Onthalsden
Hr. JOHANN: GOTTFRIED RÖSNER,
Geweezen Hoog-geächte Preſident en Opper-Burgermeeſter der Stad THORN, en
Dr. MARTINUS LUTHERUS:

Van deezen Inhoud:
Zoo ſtaat het tegenwoordig tot Thorn, en met de Weereld-bekende THORNSCHE RELIGIE-ONRUST, en de daar in tot nu toe, zoo wel In als Buyten Thorn, Aanmerkelyke Gevolgen.

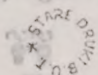
Hic Meta Malorum!

Hier is het Dooden-Ryk, hier woond de ſtille Ruſt,
Des Ong'luks Dool-hof ſluyt zigh zelfs aan deeze Kuſt.

Uit het Hoogduyts Vertaalt.

TE AMSTERDAM,
By J. de RUYTER, Boekverkooper op de Agterburgwal, naaſt het Hoekhuys van de Stilſteeg, aan de Ooſtzyde, 1725.

Pol. 8.II.5787

Pol. 8.II.5786

K. 334/2000

AAn grootmoedige Zielen valt niets ter weereld betragtings waardiger in de oogen, als onder onverdiende Vervolgingen ontzett'lyke proeven haarer Geloofs-ſtantvaſtigheit, op Bloeddruypende Voetſtappen, te hebben afgelegt: want hunne pryswaardige lydzaamheit is noyt grooter geweeſt, als wanneer zy, na den aart der ondergaande Zon, den onwaardige Weereld, dien helderen Glans komt t' onttrekken.

Dit is de Aanmerking geweeſt, welke onpartydige gemoederen, over de Dood van den tot Thorn Onthalsden, mitsgaders voor de Wereld ongelukzaligen, maar in den Hemel wel-aangeſchrevene Preſident *Rösner*, gemaakt hebben; in dervoegen, dat ook, tot niet weynig vertrooſting des zelven, na zyn gelukkiglyk doorgeſtaan Nood-lot, dit volgende ſtuk is bekent gemaakt, naamelyk:

De Spreekende DOOD-KIST van den, in 't

THORNSCHE RELIGIE-OPROER,

Onthalsden Preſident *Rösner*, aan de omſtaande Geloofs-genooten:

VErwondert u niet, gy Omſtanders, dat gy van een Dood-Kiſt werd aangeſprooken, immers zyn wel eer Leeflooze dingen Redenen toegeſchreven, waarom zoude ik, die tot bewaaring eenes ſtantvaſtigen Martelaars der Euangeliſche Lutherſche Kerk geſchikt ben, dan ook niet aan dergelyke Vryheit deel hebben? zoo ik ſwaarigheit maakte te ſpreeken, dan mogte miſſchien de Dood-

Baar in plaats van my dat doen, ja ook zoo die mochte ſwygen, zoo zouden dog andere leeven-looze ſchepſelen tot uytbreyding, van 't geene ik heb voorgenomen te zeggen, met tongen zoeken te waapenen.

Ik ben niet van zints U, myne Omſtanders, te wyzen op de koſtelykheit, welke de konſtige hand van myn meeſter aan my heeft laten zien, want de droevige omſtandigheden, die tot het maaken van my aanleyding hebben gegeven, hebben niet meer als eenige t'zaamengevoegde Planken begeert: ook wil ik niet, dat gy de plaats myner begraaffenis, ten opzigte van de gewoonlyke luyſter, op andere tyden aan voornaame Lyken gedaan, met verwondering zoudt beſchouwen: want gy zult niet dergelyks vinden, maar wel een meenigte begeerige Motten en Wormen, welke op de aan my beruſtende en haar toegeſchikte ſpyze wagten. Maar myn inzigt is, dat gy de ontzielde Perſoon, welken ik tot een onderaarts Ruſt-bedde dienen moet, met een naauwkeuriger overweging zult beſchouwen; ik naamelyk vervat in myn kleyn begrip een groot Man, niet juyſt na de uytwendige geſtalte, want die hadde hy met veel andere menſchen gemeen, maar ten opzichte van zyn deugden en hoedanigheden, zyne godsdienſtigen yver en verdienſten, welker groote ik van andere ten hoogſte onderſcheyde. 't Is de Onthalsde *Rösner*, dewelke, of hy ſchoon de naam niet van een Roos ontleent heeft, zoo is hy dog in zoo ver een Rooze gelykformig geworden, wyl hy eensdeels met het Roozen-Purper van zyn bloed zigh den weg tot het Graf, zonder zyne ſchuld, gebaant heeft; en ten anderen als een Roos lyden moet, dat in den mond der onverſtandigen en onbezonnene, de aangenaame reuk der lieflyke Roozen, en bekoorlyke kragt der welriekende bladeren op de tonge van een Padde is tot Vergift geworden. 't Is de Onthalsde *Rösner*, daar ik van ſpreeke, wegens zyne Geboorte een Man van een voornaam Geſlagt, want zyn Vader is tot Thorn geweeſt de Heer *Tobias Rösner*, Koop-man en Raad, en zyne Moeder de Dogter van de Heer *Jonas Wendens*, van goede middelen, Burger en Koop-man tot Thorn: voerende van zyn Geboorte, de volgende Woorden tot een Devis:

Virtus

Dat is:

De Deugd is 't Zaad der Deugden.

Nooyt broeyd een Arend, als een Arend, zyns gelyken,
Des Ouders Deugde-Vuur, steekt ook de Kind'ren aan,
En schoon zy wierden eens, op haare tyd tot Lyken,
Het is genoeg, haar Deugd en Roem, kan noyt vergaan.

Zyn Stand belangende zoo was onze *Rösner* Zal[r]:, een Publicq Persoon, en een Man van verdiensten, nademaal hy alhier tot Thorn in zyne Geboorte-Stad in de veertig Jaar, in 't begin als Secretaris, daar na als Raads-man, maar eyndelyk, als President en Burgermeester trouwelyk heeft gedient, zoo dat het *Devis* van zyn standt was: *Dat virtus honores*,, De Deugd geeft Eer.

Door Deugden klimt men op tot Waardigheên en Eeren,
Hoe meer de bitze Nyd ons van dien trap wil weeren,
Hoe hoger ons de hand van voorspoed steld in stand
Want Deugd gepaart met Dienst kroont ook het Vaderland.

Aldus heeft onze *Rösner* het Vaderland gediend, maar het zelve konde hem tegen de Vervolging niet beschermen, en in plaats, dat Thorn zyn Hooft met onvergangkelyke Lauweren had moeten zien pronken, zoo moeste zy 't zelve (door het Scherp-rechters Swaard van 't Lighaam gescheyden) bejammeren. Was nu zyn geboorte een blydschap der Ouders, zoo zoude hen in 't tegendeel zyn ongelukkige Dood [wanneer zy dezelve beleeft hadden] ontallyke traanen uyt de Oogen geperst hebben. Ten minsten hebben zy zigh by hare tyd niet ingebeelt, dat zyn Doods-dag hem zoo zoude smerten, als zy door den dag zyner Geboorte verblyd waaren. Zyne Religië aangaande, zoo was onze *Rösner* een Euangelisch-Luthersch Christen, zulk een, dewelke in zyn hert geschreven hadde de Woorden Petri: *Zyt altyt bereydt tot Verantwoordinge aan een yegelyk die u rekenschap afeyscht van de hoope die in u is;* 1 Petr: 3: 15.

 Heeft

Heeft hem nu zyn Euangelisch Gelove door den H: Doop in 't boek der Zaligheit aangeteekent, zoo geschiede zulks ook na bereykte 65. Jaaren in het boek der Martelaars. Hy zogte een opgereezen Religië-Tumult te stillen, maar even deeze Vreede-lievendheit, maakte hem tot een slaaf van een verschrikkelyk Nood-lot. Hy die aan het Tumult onschuldig was, wierd voor den allerschuldigsten verklaart.

Aliis inserviendo consumebatur.

Met andere te dienen wierd hy verteert.

Op den dag aan welken het Nood-lot den Tour der wreedheit over hem beslooten hadde, ging hy nog des morgens met alle gerustheit in de Vroeg-Predicatië, doch hadde het geluk niet dezelve uyt te hooren, maar wierd als een gevangen met het grootste geweld daar uyt gehaalt. Den 5 December A°. 1724. moeste hy zig voor de Commissie stellen, niet om zigh te verantwoorden, maar om zyn dood vonnis aan te hooren. Hy wierde tot het Swaard gecondemneert, niet als of hy de dood verdient hadde, maar om dat de Jesuïtsche Religië-yver, of om beter te zeggen, om dat de Antipathië der Jesuïten tegen de Lutherschen, die spreuk had verkoren, 't geen eertyts een betooverde Statuë in Spanjen voerde:

Wy doen wat wy willen.

De dag voor de Executië hadde hy in zyn Gevangenis nog Pardone ende te gelyk het Leven kunnen behouden, had hy willen resolveeren, zyn Euangelische Luthersche Religië met de Rooms-Catholyke te verwisselen, maar hy zag deeze aanbieding van verandering aan als de Thracische Honig, die wel zoet van smaak scheen, maar in hun werking 't doodelykste Venyn gelyk was. De zevende December was zyn sterf-dag, den welken hy ook met aanschouwing des Swaards Grootmoedig tegen ging, en Ridderlyk voleynde.

Hadde het in der Jesuïten magt geweest, zy hadden van herten gaarne alle de Luthersche tot Thorn uytgeroeit, maar eene verborgene hand des Hemels heeft het te rug gehouden, en dat is het 't geene men zegt:

Osten-

Ostendunt terris tantum fata, neque ultra
Esse Sinunt.

Het noodlot laat alleen, zigh zien voor onze oogen,
Maar 't is haar niet vergunt iets verder te vermoogen.

Des niet te min moeften nog verfcheydene Euangelifche Zielen hem in zyn Martelaarfchap door een geweldige dood vergezelfchappen, zoo dat zyn val veele met hem te grond velde, en zoude ook nog meer met zigh gefleept hebben, zoo niet de groote faghtmoedigheit van zyn Kon: Maj: daar was tuffen gekomen, en dat ook eenige andere zigh niet by tyds hadden weg gemaakt. Zoo fterft dan, 't is waar, onze *Rösner* na het Lighaam, maar niet na de Ziel, want dezelve verhefte zigh van de bloedige Rechtplaats na den Zetel der Sterren, om aldaar *pro præmio conftantiæ*, de Kroon der Eeuwige Zaligheit deelagtig te worden. Hoe! is dan uw Prefident dood, gy Euangelifche Thorners? gy zegt ja! want hoe hadde hy anders zyn Huys met een Dood-Kift, zyn Eeren-Kleed met een Dood-Gewaad, en het Raad-Huys, met een donker Dood-Graf verwiszelen kunnen? gy hebt gelyk, en ik heb ook gelyk, wanneer ik beweere, dat hy nog werkelyk leeft. *Virtus Rösneriana poft funera vivit.* De deugd van *Rösner* leeft ook na zyn dood. Hy leeft in zyn Verdienften voor het Vaderland, want de Heylige *Themis* heeft zyn hooft met de onverderffelyke Lauwertakken van een onvergangkelyke na-roem gekroont: Hy leeft in 't geheugen van het Euangelifche Burgerfchap, als in een Tempel der Eeuwigheit: Hy leeft in de geduurzaamheit van zyn Geloof, waar voor hem ook de Kroone der Gerechtigheit van zyn Verloffer is toegelegt. *Satius ipfi fuit mori, quam fcandalo dato vitam contra confcientiam confervare.* 't Was hem beeter te fterven als, na een gegeve fchandvlek, het leven tot nadeel van zyn geweeten te bewaaren.

Ondertuffchen befchouwt hier (gy bedroeft Thorn in my) een Prefident met een afgehouwen Hoofd, de vroomigheit tot in 't bloed, en de onfchuld tot in de dood vervolgd: Maar leert ook te gelyk

dat

dat aan onzen onthalsden *Rôsner* is waar geworden het geene dat *Syrach* zeyd Cap. 13. aan 't laaſte veers: *Wel hem, die geen boos geweeten heeft, en wiens toeverlaat hem niet is ontvallen.*

Dit ſtuk, gelyk 't zelve in het Ryk der Levenden met tamelyke toejuyching in 't ligt is gekomen, alzoo kwam 't zelve ook in 't Ryk der Dooden te voorſchyn, en was aan den Heer *Rösner* zelfs geäddreſſeert, dien het zelve ook niet mishaagde. By deeze Miſſive bevond zigh een kleyn Pakje met dit opſchrift:

Zoo ſtaat het tegenwoordig tot Thorn met de Wereld-bekende Thornſche Religië-onruſt, en de daar in tot dato zoo wel In als Buyten Thorn aangemerkte gevolgen.

Uyt dit Opſchrift beloofde zigh *Rösner* een tamelyke voor-raad van Thornſche Nieuwigheeden, en noodigde daarom voor de opening van het Paquet Doct[r]. *Luther* tot zigh, om het Thornſche nieuws met malkander door te leezen; als nu dezelve verſcheen, en de pligtspleegingen van welkomſt waaren gewiszelt, zoo wierd de aangekomen nieuwigheit onder het volgende diſcours gemeen gemaakt.

De

De Derde Afzending Van de, in het RYK DER DOODEN

Gehoudene t'Samenſpraak tuſſchen den Onthalsden

H^r. JOHANN: GOTTFRIED RÖSNER,

Gewezen Hoog-geachte Preſident en Opper-Burgermeeſter der Stad THORN, en

D^r. MARTINUS LUTHERUS:

LUTHERUS.

NA dat wy in onze Laatſte t'Samenſpraak de Catholyke Inwyings-Predicatië in de Maria-Kerk tot Thorn, onderzogt, ende te gelyk de een' en andere Aanmerking daar over gemaakt hadden, zoo ben ik verder zeer begeerig iets van den voortgang der Thornſche Nieuwigheeden te hooren: maar ondertuſſchen kan ik niet verbergen, myn Heer, dat ik my ongemeen over de tot in den dood beveſtigde Beleydenis van alle de Geëxecuteerde Lutherſche tot Thorn, heb verblyd.

RÖSNER.

Ik hebbe niet anders geweeten, waarde Lutherus, als dat zy alle, die wegens de Thornſche Religië-Onruſt myne Mede-gevangene waaren, by de Euangeliſche Religië ſtandvaſtig zyn gebleven; maar het tegenwoordig voorkomende Nieuws wederſpreekt myn goede meyning, die ik daar van gehad hebbe. Want ik vinde hier, dat een, onder de ter Dood Veroordeelde Burgers, met namen *Heyder*, is Gepardoneert, na dat hy voor de gecommitteerde Inquiſiteurs, de Lutherſe Religië had afgeſwooren, en die van de Rooms-Catholyke

aangenomen. Waarlyk deeze Tyding ontzet my geweldig, en ik weet niet, wat ik daar toe zeggen zal, behalven dat ik hier een klaar bewys vinde, dat de grootste misdaad van my, de met my tot Thorn Geëxecuteerde, en op andere manieren vernielde Persoonen, is geweest de Euangelische Religië, aangezien dat, als zy het voorbeeld deezes afgevallenen hadden gevolgd, zy niet alleen het Proces op een gants andere wyze zouden hebben gevoert, maar ook dat het Vonnis heel anders zoude zyn uytgevallen.

LUTHERUS.

Myn stelling is altyd dit geweest: *Verdoemt niet, op dat gy ook niet Verdoemt en word*, en alzoo wil ik over den afgevallenen niet oordeelen: genoeg is het dat een yder hier namaals wel zyn Rechter zal vinden; ondertusschen weet ik ook wel dat het waar is 't geen Christus zegt: *Wie my verloochent voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen voor mynen Hemelschen Vader.* Ik heb noyt voor goet gevonden de Menschen met geweld tot aanneeming myner Euangelische Leere te dwingen, ik zoude my ook nog voor God, nog voor Menschen hebben weeten te rechtvaerdigen, by aldien ik deeze of geene Geloofs-genooten hadden willen verdoemen; maar in tegendeel heb ik ook noyt voor goet gekeurt, als deeze of geene van de eens erkende Waarheit was afgevallen, waar in hy als door zyn Geboorte was gestelt. Ik hebbe een Licht in de Kerk aangestooken, ende het zelve niet onder een Koornmaat, maar op een openbaare Kandelaar gestelt; wil zigh de Wereld daar van bedienen, zoo staat het dezelve tot haaren dienst; wil zy niet, *habeat Sibi.* My en veele andere heeft het tot op deeze uure nog niet berouwt, dat ik dit Licht gevolgd ben. Maar als het al om en om komt, zoo zal deeze tot Thorn afgevallene *Heyder* misschien tegenwoordig van de Roomsche Religië zoo veel weeten als hy van te vooren van de Euangelische geweeten heeft, dog een yeder mag zyne huyd te markt dragen, ik ben tegenwoordig tot geen Ziel-zorger meer aangestelt.

Rö-

RÖSNER.

Wy hebben eenerley gedachten met malkander aangaande de Religie zaaken, doch ik vinde hier een ander Nieuws, waar uyt ik zie, dat de Lutherſche tot Thorn, na dat zy afſtand van de ſchoone Maria-Kerk hadden gedaan, ook verpligt zyn geweeſt, vier Plaatzen in den Raad met Rooms-Catholyke te laaten bekleeden, welke Verkiezing dan ook op den 14. Dec: 1724. zyn voortgang heeft gehad: door dewelke twee Roomſche Burgers, hoewel van Joodſche afkomſt, en nog twee vreemde tot Senatores (Raadsheeren) Verkooren wierden. Met de Verkiezing is het dan gedaan, en de *Intraaden* zullen de Beurs ook wel vinden, maar dewyl alle vier Nieuw-Verkoorene geen Duyts verſtaan, en dat allo zaaken in de Duytſche Taal verhandeld worden, zoo weet men niet, hoe deeze *membra in conſeſſu Senatorio*, (deeze Leeden in de Raads-Vergadering) te recht zullen komen.

Maar het is t'aanmerkelyker, dat een Hoedemaker, die te gelyk een bedurve Koopman is, en die nog leezen of ſchryven kan, tot Scheepen benoemt is. Wat dunkt u, waarde Lutherus, van deeze Raads-Verkiezing?

LUTHERUS.

Wat zal ik daar toe zeggen? die geene verdenk ik niet, welke, zonder haare verdienſten, tot zulk een eerwaardig Ampt geraaken, want vooreerſt, zoo is de Tytel ſmakelyk, het Gezag verzeld hem, en een vette Buyk zal by hen wel de beſte Negotie zyn; maar de andere zyn zoo veel te meer by my verdagt, welke diergelyke *ſubjecta inidonea promoveert* (onbekwaame onderwerpen gevordert hebben.) Het hiet wel, niemant zeyd: *Sæpe etiam eſt olitor verba opportuna locutus*, een Warmoeſier heeft ook dikwils een woord van pas geſprooken. Maar *omne ſimile claudicat*, *ergo etiam & hoc.* (Alle gelykenis gaat mank, derhalven ook deeze.) Ten minſten zal het Raadhuys zigh ſlecht op deeze helden verlaten kunnen; Ten waare dat ſtomme Orakels ook met onbekende hoedanigheeden

waaren voorzien, of *per habitum infusum* (door een ingestorte hebbelykheit) tot Professooren der *Curiälischen* Hoog-Leeraars der Stads Weetenschappen geraakt waaren. Dog die eene Taal of Weetenschap niet verstaat, kan zigh ook niet verspreeken, en wie dat zigh in geen *negotiis publicis* openbaare (dat is: Stad of Land-raakende) zaaken steeken kan, die heeft ook voor geen verantwoording te vreezen.

RÖSNER:

Misschien kan het zyn, dat de Heeren Jesuïten veel liever zien, dat onnoozele Menschen tot Raaden zyn verkooren, als Verstandige en Ervaarene, wyl zy de eerste veel eerder tot haar wil bepraaten konnen, als wanneer zy met scherpzinnige en Vaderlands gezinde voorwerpen te doen hebben. Maar hoe dat de Magistraat van Thorn daar toe gekomen is, dat zy vreemde tot haar Mede-Litmaaten hebben verkooren, dat kan ik niet begrypen: Nademaal, zoo veel ik my erinnere, tot Thorn, uyt kragt der Stadts-Wetten, geen gewoonte is, vreemde tot een Raads-plaats toe te laaten. Dog ik vinde hier weêr wat nieuws, 't geen hier in bestaat, dat de Jesuïten voor de schade by hun aan het Seminarium, of de Hooge School, geleeden, vorderen 35000. Flor. en dat zy daar van ook reeds de *Liquidatië* van de gepretendeerde som hebben op gemaakt.

Myn God! hoe zeer vergissen zigh die Geestelyke Vaders in deezen eysch! Egter zal de Stad Thorn wel, om vreedens willen, tot de Betaaling moeten verstaan, maar wat zal de Conscientië van deeze Heeren Paters daar toe zeggen! Ten waare, dat zy die *reservatio mentalis*, of Zin-behouding, by de tegenwoordige tyd tot een a la Modisch Geloofs-Artykel hadden gewettigt. Ik als een eerlyk Man, kan by ja en neen verzekeren, dat haar geleden schaade, niet over 1000. kan bedraagen, en terwyl hier nog by komt dat het gantsche Collegië, geen 35000. guld. waard is; zoo kan ik niet begrypen hoe dat zodanige pretensië, na regten, tegens die Stad kan geformeert werden.

LUTHERUS.

Miſſchien kan het zyn, Myn Heer, dat de Jeſuïten daarom een groote ſom hebben ge-eyſt, op dat zy zigh veel zonden konnen laaten af dingen. Eyſchen kan men eyndelyk, zoo veel als men wil, maar of men het begeerde altyd bekomen kan, dat is een andere vraag; dog het zy daar mede zoo als het wil de goede Thorners zullen daar geen zyde by ſpinnen, maar wel een oog toe moeten doen: Het zal hier ook wel weezen, als in andere gevallen, wie den ander over kan, die ſteekt hem in de ſak, maar ik zou denken, dat het in dit geval niet aan de Jeſuiten ſtaan zal, op de betaaling der gepretendeerde Som te dringen, maar die zal wel van de aller genadigſte uytſpraak van zyn Kon. Majeſt. van Poolen afhangen. Ondertuſſchen als ik de Jeſuïten een Raad zoude geven, zoo zoude ik dezelve tot de Letter-Konſt wyzen, daar ſtaat: *Boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere.* ('t Is het werk van een goede Herder de Schaapen te ſcheeren en niet te villen.) Maar laat ons tot een ander Nieuwe-tyding over-ſtappen.

RÖSNER.

Ik ben te vreeden: Want of men dacht, dat de Wraak-zugt der Jeſuïten met het Bloed van den Onthalsden Preſident, de Heer Rösner volkomen voldoening zoude genomen hebben, zoo is dat egter geheel mis, terwyl deszelfs nalaatenſchap aan de Stad Thorn tot betaaling der ſchade, volgens voor-geven der Jeſuïten, geleeden is toegeweezen, zynde tot dien eynde drie afgezondene van de Commiſſië tot inventariſeering der goederen in zyn Huys gezonden, waar by allerhande buytenſporigheden wierde gepleegt, 't welke aan de Familië van Rösner wel een verlies van 3000. Flor. veroorzaakte.

LUTHERUS.

Wat zegt gy tot deeze tyding, waarde Rösner?

RÖSNER.

Wanneer ik my nog in het Ryk der Levenden bevonde, Myn Heer, en na den aart der geïnteresseerde Menschen, aan de Tydlyke Goederen was gehegt zoo zoude my zeekerlyk die aan myne Middelen gedaane schade niet al te wel behaagen; maar nademaal ik nu een inwooner van 't Ryk der Dooden ben, alwaar nog het bezit van Aardsche goederen, nog de bekommerlyke verkryging der zelven meer plaats heeft, zoo zie ik deeze Tyding met onverschillige oogen aan; behalve dat ik de myne wegens 't verlies dat zy daar by geleeden hebben eenigzins beklaage. Hadde ik myne Goederen, gelyk als 't helaas! veele Menschen doen met regt of onregt t'zamen geschaept, en my alzoo met arme Menschen-sweet, en Bloed verrykt, zoo moeste ik denken dat my 't zelve ook trof, gelyk men plagh te zeggen: *de male quæsitis non gaudet tertius hæres.* Kwalyk gewonne goed komt niet in de derde hand. Maar ik heb daar geen deel aan, dewyl ik het altyd met de Schriftuurlyke Geloofs-spreuk heb gehouden: *Het weynige, dat de Rechtveerdige heeft, is beter als den overvloet veeler Godtloozen.* Ps. 37. v. 16. Maar waarom het den grooten God behaagt toe te laten, dat andere insamelen wat zy niet hebben gezaayd, blyft voor myne oogen verborgen; en de myne moogen zigh met Job trooften: *De Heer heeft genomen, de Name des Heeren zy Gelooft.* Job. 1. v. 21. De Hand des Heeren is daarom nog niet verkort, hy kan het met de myne maaken, als met Job, dien hy tweemaal zoo veel weder gaf, als hy te vooren hadde Job. 42. 11.

LUTHERUS.

Ik pryze uw ingetoogenheit, Myn Heer, maar wat is dat voor een klyn Aanhangzel, dat by 't voorige nieuws is gehegt?

RÖSNER.

Het is een gedicht, 't welk een Zinryke Pen my ter Eeren ende vertroosting by myn Nood-lot, aldus heeft opgestelt:

Van Zeven booze tuygt die dagh December Zeven,
Als 't Burger-Meester paar kwam op 't Schavot te sneven,
Men nam hun Hoofden weg, ô wat een Treur-geval!
Zag Romen CICEROS *(a) ons Thorn zag* RÖSNERS *(b) val*
Schier beide even oud, toen zy dit moesten lyden.
O jammer, als het Hoofd der Burgers zoo moet schyden!
Wel eer maakte op deez dag zig ook een Beul gereed:
Het bloedig Slag-zwaard blonk al van de scheede ontkleed
In Engeland voor drie, wien egter nog verschoonde
Des Konings goede gunst, (c) die 't kwaad met goed beloonde,
Regt Koninklyk; dog hier wierd goed nog bloed verschoont.
De Moord-Rol speelt vol uit een gruwel nooit vertoont.

LUTHERUS.

Het is buyten twyffel, dat door dit Troost-Gedicht, wanneer het zelve by uw Leeven te voorschyn was gekomen, uwe Grootmoedigheit ten hoogsten zoude zyn vermeerdert, wyl gy daar uyt wel had konnen merken, dat 'er tot Thorn nog Menschen waaren, aan wien uwe Onschuld klaar in de oogen heeft gescheenen. Ja ik wil wel wedden, dat uw geweezen Mede-gevangene, de Vice-President

(a) M. T. Cicero, Rooms Burgermeester, wierde uit Wraak over den volbrachten Moord aan Jul. Cæsar, schoon hy die niet had konnen beletten, van de Draag-stoel gescheurt, en zyn Hoofd, dat hy vry uytstrekte van Popilliö; wien het Drie-manschap zulks hadde belast, met een gaauwigheit Afgesabeit. In 't Jaar des weerele 3907. den 7. December, oud 64. Jaar ziet Zieglers Schouplaats der Tyd den 7. December.

(b) J. G. Rösner, Burgermeester van Thorn, wierde uyt Wraak over het Tumult, 't welke de Euangelische aan het Collegië der Jesuïten hadden gepleegt, om dat hy het zelve niet na genoegen had verhindert, van de Poolse Commissië geärresteert, en des morgens vroeg den 7. Dec. in het 66. Jaar zynes Ouderdoms met onverzaagde uytstrekking zyns Hoofts, op de plaats van 't Raad-huys, onthalst.

(c) A°. 1603. den 7. Dec. wierd uit Wraak over de voorgenomen Moord, aan Jacob den Eerste Koning van Engeland, een groote Executië vastgestelt, maar toen de Scherp-rechter op de plaats van 't Casteel te Wincester al gereed stont om den slag te geeven, kwam 'er nog Pardon voor drie groote Vry-Heeren. *Vid Ziegler ibid.*

dent *Zernecke*, niet het allerminste bedenken zoude genomen hebben u tot in de Dood te vergezelschappen, wanneer hem een medelydende Pen van een onpartydig Poëet, diergelyken Gedicht, in plaats van een Graf-schrift, had aangebooden.

RÖSNER

Hy zoude wel buyten zulk Gedicht de Recht-Plaats met my vrymoedig betreden hebben, indien het zoo ver met hem gekomen was, en ik hebbe zoo veel te minder oorzaak hier aan te twyffelen, terwyl ik alhier een bezonder byleggend voortreffelyk getuygenis van zyn Heldhaftig genomen besluyt van te Sterven, in de volgende Woorden aldus vinde: Na dat den Vice-President *Zerneck*, den 5. December: des avonds ten 9 uure, de Dood door den Capiteyn *Rehling* (na den Heyligen en alleen wyzen wille Gods) wierd aangekondigt, en wel op die Voorwaarden dat als hy van Godsdienst veranderde, dat hy het Leven zoo wel als alle Eer-amten zoude behouden, wierd hy, zulks rond uyt afflaande, alle Uuren en Minuten van de Geestelyken en Edellieden, Voornaame en Geringe, overloopen, *ut modis omnibus tentaretur, sed frustra per Dei gratiam & assistentiam Spiritus Sancti constantissimus Candidatus mortis quidem turbabatur, sed non perturbabatur:* Op dat hy op alle wyzen zoude werden beproeft, dog door Gods genaade en bystant des H. Geest wierd de volstandigste bereyde ter Dood, wel vergeefs beroert, maar niet ontroert, waar by hem God dan ook trouwelyk heeft bygestaan.

Ik ben, zoo luyden zyn eygen woorden, tot dato zoo getroost in God ende zoo verblyd, als een onschuldige, dat ik God niet genoeg kan danken, en hebbe geleerd in Doods-nood vrolyk en verduldig te zyn, en ben bereyd alle Bitterheit des Doods getroost te overwinnen, door Gods bystand en genade, die helpe my verder door de dierbaare Verdiensten Jesu Christi, en des H. Geestes kraggtige meedewerking, Amen.

Ach! hoe heeft my de wonderbaare goedheit myns Gods gevoerd, in zwaare Aanvechtingen van meer dan tweehonderd Persoonen, en

geluk-

gelukkig en ſtantvaſtig in myn Geloof, luſtig behouden en getrooſt, om ook de gegevene gevaarlyke Aanſlagen af te keeren. *Laus Deo in æternum.* Gelooft zy God in Eeuwigheit.

Daar wierden hem wel eenige dagen vergund, om zig te bedenken, maar hy zeyde: *Cras idem ero, hodie;* Morgen zal ik dezelve zyn als heeden. Daar toe helpe my God; *Ut maneam in candidatura mortis Martyr Conſtantiſſimus:* Dat ik in het aanſchyn des doods blyve een zeer beſtandig Martelaar. Deeze ſtantvaſtigheit zal God ook genadiglyk vergunnen.

LUTHERUS.

Deeze grootmoedige ſtantvaſtigheit des Geloofs, verdiend in der daad in het Regiſter der Eeuwigheit te werden aangeteekend; want die een rechtſchapen Beleyder der Euangeliſche Waarheit wil zyn, moet met Paulus weeten, dat de banden en wederwaardigheeden op hem wagten; maar wat volgt 'er nu voor Nieuws?

RÖSNER.

Gelyk ik zie, zoo is het een zeer doordringend Geſchrift, het welke Zyne Kon: Maj: van Pruyſſen, aan Zyn Kon: Maj: van Poolen, wegens de Thornſche zaak, heeft laten afgaan.

LUTHERUS.

Indien ik 't durf verzoeken, zoo verwachte ik, dat UE. my dit Schryven zult gemeen maaken.

RÖSNER.

Het is van myn plicht, UE. hier in te gehoorſamen. Het Schryven luyd als Volgd:

FREDRIK WILHELM, Kon: van Pruyssen.

Wy zyn wel onderregt, dat het, aan Uwe Majest: meer dan al te wel bekende, Bloed-Vonnis, en dat nog wel voor 't verloop des gestelden ongelukkigen Termins, is uytgevoerd, het zal ook denzelven zonder twyffel voorgekomen zyn, wat dit werk van de gerechtigheit en het Christendom der geene, die deel aan dit Vonnis ende deszelfs Executie hebben, in de gantsche redelyke wereld, zonder onderscheit van Religië, voor een gevoelen verwekt, wy laaten het ook aan de Goddelyke Voorzienigheit en deszelfs alleen wyze bestiering over, hoe men een zoo grouwzaame en Barbaarische daad zal kunnen goet maken: Maar nademaal men zigh nog niet vergenoegen laat van een zoo groote menigte onschuldig en als nu om wraakroepend Bloed te vergieten, ja geheel en al de Lichamen dezer Martelaars, schoon niet in 't geheel, dog meerendeels den honden voor te werpen, maar dat het tegenwoordig ook over Kerken, Schoolen en den Magistraat gaat, en deshalven alles zal worden omgekeert; ende terwyl dergelyke omverwerping dezer Stad niet kan voorgenomen worden als men daar door de *Olivasche Vreede*, op eene nimmermeer verantwoordelyke wys, niet wil overtreden, zoo hebben wy niet kunnen nalaaten, daar ons, aan de onschendbaarheit van die Vreede zeer veel gelegen leyt, het bovengemelde Uwe Majt: uyt goeder meyning voor te stellen, en den zelven de handhaving van 't gemelde Vreedens Tractaat, en voornamelyk dat geene, wat in deszelfs Tweede Artykel par: 3. en het 35. par: begreepen is, in een zoo gewichtig punct, hier meede te erinneren, met verzoek, dat Uwe Maj. hier toe hulpe wil verschaffen, en zulke schikking gelieven te maken, dat de Stad Thorn by haar Welverdiende Privilegiën, Vryheeden en Gerechtigheeden, zoo wel in Geestelyke als Weereldlyke zaaken, ongeschend gelaten, en wat daar tegen reeds ondernomen is, weder afgedaan en herstelt werden,

op dat in onverhoopte tegendeel den Euangelische Moogentheeden, en voornamentlyk de geene, die als *Compaciscentes*, Verdrag-genooten, of ook als *Guarandeurs* van de *Olivasche Vreede* verbonden zyn die te handhaven, en welke gezamentlyk, zoo als Uwe Maj: wel voorzeeker mag gelooven, op deeze zaak byzonder agt zullen geven, geen oorzaak werde gegeven, zigh van de Middelen (welke in dergelyke gevallen, de Goddelyke Wet en het Recht aller Volkeren gelykmatig zyn) te bedienen, en ten minsten vooreerst derzelven Rooms-Catholyke Onderdaanen ten deele gevoelen laten het geene, 't welke de arme Euangelische met de uytterste smaad en onbillikheit in Poolen moeten lyden. Wy hebben dit Uwe Maj: niet verbergen willen, en verblyven in 't overige, &c.

Berlyn, den 9. January 1725.

LUTHERUS.

Waarlyk de Euangelische Kerk mag zigh wel gelukkig achten, dat God deezen Pruyssischen Gideön verwekt heeft, zigh haarer in deeze harde Vervolging aan te neemen, welke zonder twyffel, wanneer de Jesuïtische Aanslaagen haaren vryen loop wierd gelaten, bekwaam was de Luthersche in Poolen in 't geheel uyt te roeyen, op zulke wyze is het wel waar, wat men zeyd: *Cum duplicantur Lateres, veniet Moses;* Hoe grooter Nood, hoe nader God. Maar ik mochte wel eens weeten, wat de Heeren Poolen voor gedachten hebben, nu zy zien, dat een zoo machtige Moogentheit, zigh de tot Thorn vervolgde Luthersche met zoo veel naadruk aantrekt.

RÖSNER.

Zy zullen de Hoofden over al wonderlyk by malkander steeken, nademaal zy met handen konnen tasten, dat de Koninglyke

Pruysſiſche oogmerken ernſt word, het welke onder ander ook, uyt het volgende, insgelyk Pruysſiſche, Schryven blykt.

Het andere Schryven van Zyn Koninglyke Majeſteit van Pruysſen, &c. Aan Zyn Koninglyke Majeſteit van Denemarken, &c. Weegen de zaak van Thorn.

FREDERIK WILHELM, Kooning.

De Godzaligen yver, die Uwe Maj: in de beruchte Thornſche Zaak, wegens het daar by gehoudene Onrechtvaardige Gedrag van het Poolſche Hof en de Roomſche Clergië, in het verdoemlyk gepleegde Gruwel tegen de arme Euangeliſche Ingezeetenen der Stad Thorn betoond heeft, is billyk zeer te roemen, en de Allerhoogſte zal Uw aangewende Moeyte, tot redding van deeze onſchuldig vervolgde Luyden, niet onvergolden laten. Dog dewyl Uwe Majeſteits Brief, desweegen aan den Koning van Poolen geſchreven, zoo laat is gekoomen, dat zy voor de Executië van het Thornſe Bloed-Vonnis, niet heeft kunnen overgegeven werden, zoo zal men nu wel zoo dienen te werken, dat ten minſte de ſtaat der Religië, in de Stad niet geheel werde verandert en omgekeert. Wy hebben derhalven heden aan den Koning van Poolen geſchreeven, waar van een Af-ſchrift hier nevens gaat, en ſtellen aan Uwe Majeſteit voor, of hy niet desgelyks doen wil, &c.

Berlyn, den 9. January 1725.

LUTHERUS.

God bewaare deezen, voor de vervolgde Euangeliſche Kerk zoo wel Waakenden, Koning; want daar uyt zal ook de grootſte Vyand

Vyand van myne, door Gods genade in ſtandt gebragte, Reformatië erkennen moeten dat het waar zy, wat men na myn dood in de Lutherſche Kerk heeft bewaarheit.

Godes Woord en Luthers Leer,
Vergaat nu nog nimmermeer.

Ik weet, hoe het my heeft geholpen, dat Groote Hoofden by myn tyd zigh aan my lieten geleegen leggen, en het werk der Reformatië hebben onderſtut, en kan alzoo licht denken, dat de Euangeliſche Kerk tot Thorn, zigh ook geen gering Voordeel van deeze Pruyſſiſche Bemiddeling te belooven heeft. Was *Carolus Quintus* zoo tegen my gezint geweeſt, als myne *Theol. Antagoniſten* tot Worms en Augspurg, tegen my gezint waren, zekerlyk! 't zoude met het toegezeyde Vrygeleyde, een ſlechte uytſlag hebben gehad, en de Euangeliſche Leere zoude weynig voortgang gehad hebben: Maar de Edelmoedigheit des Keyſers verhinderde alle Vyandlyke Aanſlaagen, zoo dat ik Lutherus was, en Lutherus bleef; en waarlyk, ik wil wel gelooven, dat wanneer het de Jeſuïten konden uytwerken, dat zy met beyde d'Armen, daar heen zouden zoeken te arbeyden, dat 'er geen eenig Lutheriäan, nog tot Thorn, nog in Poolen zoude blyven: Maar *Deus adhuc vivit*, God leeft nog, en d'Euangeliſche Kerk zal, zoo zigh de omſtandigheeden vertoonen, wel in Thorn blyven, al ſchoon zy ook door nog veel ſterker winden van Vervolging mochte beſtormt werden.

RÖSNER.

Dat geeve God, als in wiens handen zoo de herten der Koningen zyn, dat hy die kan leyden, waar heen hy wil: Maar ik vinde hier een ander Nieuws, en dat wel in de volgende Woorden: Gelyk als de Jeſuïtiſche *Proceduuren* tot Thorn tegen de Lutherſche

 aldaar

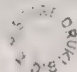
aldaar van geen een oprecht Catholyk gemoed werd goed gekeurd, zoo heeft ook zyn Pauselyke H: het uytterste misnoegen daar over betoond, en deswegen dan ook den Generaal van der Jesuïten Orden heeft doen aanzeggen, van de Jesuïten te verplichten, dat zy in haar Religië Yver niet te Ver gaan, nog het allerminste in de Zaaken der Religië onderneemen, zonder 't zelve alvoorens aan hem bekent gemaakt te hebben.

LUTHERUS.

Zeeker, de tegenwoordige Paus toond op die wyze nog veel goeds in zigh te hebben: ende ik erinnere my by deeze gelegenheit het geene, dat men van *Alexander* schryft, dat dezelve gemeenlyk weende, als men hem de Nieuwe Triümphen van zyn Vader vertelde: maar hy bedroefde zigh daarom om dat hy niet Onbarmhertig konde weezen. De toepassing hier van zullen de Euangelische Thorners tot de allergrootste Eere van den tegenwoordigen Paus wel weeten te maken: Dog voor ditmaal mag onze t'Samenspraak hier hebben een

EYNDE.

NB. *Terwyl na het tegenwoordig getuygenis der Couranten, in de Zaak van Thorn, nog veel Nieuws konde voorvallen, zoo zullen deeze t'Samenspraaken, tot aan het Eynde derzelve werden vervolgd, en alzoo zal in 't toekomende de Vierde te Voorschyn komen.*

3 tytuły

1350.–

